

Общественно-политическая газета
Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

ХАНТЫ ЯСАҢ

8 сентября 2016 года

www.khanty-yasang.ru

№ 17 (3461)

Основана 1 ноября 1957 года

Йилдуп вәндтыйдты ол пида!

Нуви сәңхум районан Ваньщавәт кәртән йилдуп әшкола пүншы. Тәм нявремәт 11-мит классан вәндтыйддәт. Дыв пәтәда щит вән әмәщ па амәт.

Тәм
номерән
лұңтаты:

3

Шуши мир
вәлупсы
артадәты олаңан
вәндтыйдты
вер вәс

6

Мұв илпи
тащ вўты
ёх хәтл
постәсы

8-9

Мегион вошн
«Хәтлые» немуп
емәңхәтл версы

12-13

Рәпатаяң
хәнты имет
олаңан лұңтаты

15

Округевн
мұвәт-йиңкәт
давәдты вер
олаңан

7

Округ кәщайт мирхот

Лыпāt хойты тылāщ 2-митн округ кәщә не Н. Комарова кәщә җх мирхот верāнтās, щāтә 18 вер нух вантсы.

Мирхотн Югра мўв кәщә не терроризм пида тарāндāты хātд олāңән путāртās. Щи хātд 2005-мит одн «О днях воинской славы» немпи федеральной поступсыйн нух хāншы па лыпāt хойты тылāщ 3-мит хātдән постāды. Щи хātдән Беслан вошн теракт вās, щи пурайн 300 мулдас хуят āнтәма йис, щи җх эвāлт 150 ныврем.

Кәщә не лупās, ай тāхет потты тылāщ 30-митн

нāртамды щаврамтум җх олāңән нәмты хātд постāты питлўв. Щи хātд 25 ол юхды версы. «Югра – щимāщ мўв, худта нāртамды арсыр мир китсыйт, щирн тā-та вәдты хāннехуятāt щи вән шәк олāңән яма вәдāt», – лупās округ кәщә не. Щит пāты политической репрессияйт эвāлт шәк вантум хуятāt 1,5 щурās шойт, реабилитированной җх – 3 щурās шойт нētупсы вух җша холумтлāt. Афганистан мўвн дāясум җх оса тāхи кәщә хә С. Ниязов ай тәс. Югра мўвн немасыя совет тāхи версы, ин щив лунум җх нәмāслāt, муй

щирн «Югра-Классик» тāхи пўңāдн ай тәрум хот омāсты.

Мирхотн кәщайт 2017-2019-мит олāтн хотāt йилпатты поступсы олāңән путāртсāt. Хәлум ол план хуща 110 хот олāңән хāншман, щит 4 миллион квадратной метра хот йилпатды. Щи вер пāты 11 миллиард шойт вух мāнд.

Мирхотнай тәсы, муй щирн хотāt хошмāлды, йиңк па нуви тўт мāты вер тәты тāхет рәпата вантман тāйты олāңән Россия мўв президент партупсы тәды. Округ кәщә не лупās, тām одн шимāдшāк миршитāхет җх рәпата олāңән непек хāншты питсāt. Щи верāt тәты департамент кәщә дāңкār не Е. Шухорина

лупās, тәняд ол киньщи 3 процента аршāк хуят хот верāt пāты мосты пурайн вух сухуптāты питсāt.

Мирхотн па путāртсы, муй щирн коррупция вер олāңән Россия мўв президент поступсы тәды. «Государственной гражданской служба тāхи җх хāншты нēt-сāt, муйсār непекāt коррупция вер арталā-ты па кәщайт рәпата вантты пāты āкātты мосд. Вантэ, и тāхийн рәт хуятāта рәпитты āн рāхд. Ма нәмāслум, тām партупсы мўн яма тәлўв», – лупās Югра мўв государственной гражданской службайн вәлум оса тāхи кәщә, СурГУ ректор хә С. Косенок.

Людмила СПИРЯКОВА

Мўвāt-йиңкāt давāлды верāt

Вәйт дор тылāщ юхи хāщум хātāдн Ёмвошн Югра мўв Природнадзор тāхи хот йитн округев мўвāt-йиңкāt давāлды кәщә хә С. Пикунов айкел āкātты хāннехуятāt пида вәйтантупсы дэщātās.

Вәйтантупсы пурайн лўв рәпатайл олāңән тāmиты путāртās:

– Юхи хāщум кўтн «Зелёная Россия» немуп мўвāt-йиңкāt давāлды вер мўң округевн мāнты питл. Мосд лупты, хуты 2007-мит ол вўш эвāлт Россия Природной ресурсāt министерства щимāщ йилуп поступсы дэщātās, дāдн мўн мўвев луватн арсыр нампār āкātты тāхет иса дап ат тәхāрсыйт. Щит пāтатәп и ол мār Югра мўвевн 450 щимāщ нампār пай сыстама верлўв. Кашāң ол сыр-сыр нампār āкātты тāхи иса шимда йиты питās. Ай кәртāt муй вәнвошāt, мāта утāt округев луватн омāслāt, ищиты хурамāңа па сыстама вантāслāt.

Нампār ияха āкātты тāхет унтасн мўң мўвев хәлэңа йил, йиңкев ищиты шәңк нәхлāңа йил. Щāдта щи йиңк

хāннехә яньщāд. Щи унтасн лўв арсыр мәшн юхātдә. Тāmхātл округев хущи хāннехуятāt Природнадзор тāхия непекāt китлāt, хута хāншлāt, муй арат ар нампār пай дыв вәдты кәртлāд муй вошлāд пўңāдн вәд. Мосд лупты, хуты 60-кем процента арат щимāщ пицма иса дэваса вәдты нампār āкātты тāхет олāңән хāншы.

Югра мўвāt-йиңкāt давāлды тāхи кәщә хә лупās, хуты кашāң ол Россия мўвев луватн немасыя хātлāt дэщātдыйт, мāта утāt пурайн кәртātн па вошātн вәдты хуятāt сыр-сыр нампār эвāлт дыв мўввāдсыстамтлāt. Щāдта кашāң ол округев хущи «Спаси и сохрани» емāңхātлāt мāндāt. Щи унтасн па ар мўв сыстама верлā.

Владимир ЕНОВ

Ёмвошн лыпāt хойты тылāщ кимит хātāдн правительства хот йитн айкелāt āкātты хāннехуятāt округев антитеррористической комиссия кәщә хә Евгений Лейком пида вәйтантйилсāt па путāртсāt.

Е. Лейком тāmиты лупās:

– Кашāң ай кәртән муй вән вошāн мўң дāңхадўв терроризм вевтам верāt эвāлт нывремлўв давāлды. Тāmхātд āшколайн вәндтыйлты пухāt па эвәт пида немасыя ушāңа-сашāңа арсыр айкел терроризм пāта дэщātты рāхд. Щи пурайн дыв нәмāсты питлāt, муй щирн дыведа вәдты па муй верты, хән террористātн ар пелāк эвāлт дап вўдыйт па әр унтасн и тāхийн тāй-дыйт па немудты худта āн есāддыйт. Югра мўвев арсыр āшколайтн ныврем вәндтāты хуятлўв айдат җхлўва немасыя айкелāt терроризм верāt олāңән тәты питлāt. Щи юпийн пухātә па эвәта дыв партлāt щимāщ террористāt олāңән непекә хурāt хāншты па щит пāта кәсупсы верты.

Хурāң вандтупсы мāнты пурайн уша павātты рāхд, хуты мўң нывремлўв щимāщ вевтам хāннехуятāt олāңән нәмāслāt.

Тām сўсн, айлат җхлўв вәндтыйлты мāнты елпийн, кашāң ай кәртāң павәнвошāң āшколайтн полицияйн рәпитты җх немасыя вәндтум амплал пида ныврем вәндтāты тāхет ямсыева нух вантсāt па арталāсāt, дāдн немудты атум вер елды нывремāt пида ад па тывās. Щит, ма щиремн, мет вән па шәңк мосты рәпата мўң айлат җхлўв тумтака, яма вәдты па елды тўңщи рāңавәндтыйлты пāта верды.

Юхи хāщум кўтн Е. Лейком Сирия экстремистāt олāңән айкел тәс. Щиты няд Интернет сайт дап тәхāрсы, дāдн вевтам вер ад тывās.

Владимир НОСКИН

Шуши мир Совет олаң мирхот вәс

Вәйт дор тыдәш 30-митн Ёмвошн округ губернатор ләңкәр хә А. Шипилов шуши мир совет олаң мирхот верәнтәс. Ши тәхия ханты, вухаль па юрн апрәң хуятәт әктәшсәт. Ши тәхи Ас нопәтты тыдәшн пүншсы. Шив луңты ёха мосл ар мосты ут верты, ләдн шуши мир ясәәт, культура, йис вәлупсы, верәт лавәдман тайты.

Округ кәща не Н. Комарова Сәрханд вош эвәлт вўща верәс: «Ши Совет тәхи вельши тывәс. Ин хәт департамент, арсыр тәхет ёх государственной вудаң верәт тәдәт, ши тумпийн ям, хуты шуши мир совет версўв». Ши тухал-

пи, округ кәща не лупәс, муй совет ёха верты мосл. Москва хон вошн Совет Федерация хуца Югра мўв хәтләт пурайн щәта лупсы, ләдн йилуп информационной щирн шуши мир ат лўнәтсы. Ши вер Югра мўвевн однитды, щирн совет

ёха ши вер тәты мосл. Губернатор не лупәс, 2018-мит од мўв-авәт лавәдты од немн мәды, щит шуши мир пәта мет вудаң вер. Щирн яма нух вантты мосл, муй щирн округев луваттйин мўвәт-автәт лавәдман тайлдыт.

Кәща не лупәс, хуты шуши мир ясәәт елды тәты – щит иса вудаң вер: «Тәняд округевн рәт ясәәта, литература, культура вәндтәты вер тәты пәты концепция поступсы вўсы, ин кәл,

муй щирн ши вер мәнд. Тәм одн 9-мит класс етшуптум нявремәт «Рәт ясәң» урок хўват экзамен мәсәт, кимит од мир рәт ясәәтн диктантәт хәншләт».

Мирхот пурайн кәщайт айкел тәсәт, муй щирн шуши мир ясәәт, культура лавәдман тайты.

Щәдта совет кәща ләңкәр хә пирысы – щит «Югра дылнуптәты» шуши мир оса тәхи кәща В. Новыхов йис.

Людмила ЛОНГОРТОВА

Увәс мира нәтты мосл

Нефтеюганск вошн вәйт дор тыдәш 28-29-митн шуши хуятәт пәта «Механизмы защиты прав коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока РФ» вәндтйылды вер ләщәтйылды. Шив Москва, Тюмень вошәт, Ямал, Ёмвош мўвәт эвәлт увәс мир верәт әхтйин рәпитты ёх юхтйылсәт.

Мирхот пурайн

Интернет эвәлт вўюм хурән

Россия Государственной дума депутат па Увәс мир верәт тәты хә Григорий Ледков пүтәртәс, муйсәр йилуп поступсәт мўвәт-автәт верәт әхтйин етсәт. Елды лўв лупәс, хуты мосл щимәш реестр вер ләщәтты, хута увәс мўвн вәдты па шуши мира лўнәтәсты хәннехуятәт нух хәншлдыт. Ләдн дыв вәдты па вәдпәсләты верлад кеншәка арталәты щир ат вәс. Лўв лупәс, хуты щиты верәт ләщәтты мосл, ләдн вўдәт тайты, вой па хўл вәдты ёх рәт мўвладн шөк ән вантман вәдты па вәнт шушетн тўнщирәна вәдпәсләты ат веритсәт.

Шуши мир верәт әхтйин рәпитты «Югра дылнуптәты» тәхи кәща хә Александр Новыхов па «Ямал-потомкам» ух хуят Эдуард Яунгад пүтәртсәңән, хутыса увәс округнән хуши ши верәт ләщәтман вәдләт.

Щәдта Тюменской государственной университет эвәлт учёной

хәйңән Александр Янков па Антон Пермьяков юхтйылсәңән. Дын ищи арсыр мосты верәт олаңән пүтәртсәңән, хуты елды увәс мир культура тәты пәта нявремәт рәт ясәәна вәндтәты мосл. Рәтясәң такды шуши мира елды вәдты щир әнтәм.

А.В. Пермьяков сырсыр юридической верәт олаңән пүтәртәс, увәс нәтупсы вухәт олаңән, муйсәр нәтупсәт шуши мир пәта тәм йисн вәдләт.

Мўв идпи таш вўты ёх пида ияха верәт тәты олаңән мирхотн па пүтәртсы. Хуты мултыкем дыв шуши мира нәтләт па юхи хәшум олаңн мўвәт-автәт лавәдман тайты пйтсәт.

Мирхота юхтум хуятәт пәта сыр-сыр шуши мир пурмәсәт әмәш вәдтупсәт па ушхуль верәт ләщәтйылдыт. Тўт Имия порыләсәт, хәнты не Надежда Кантерова хәнты ай кәрн нянь верәс. Ньюки вей ёнтты вәндтәсыт. Щәта ёнтум ньюки вейт округ культура яктыариты тәхия мәсыт.

Валентина Тарлина
айкел щирн хәншәс
Надежда ВАХ

Хўд хошум йиңкән кавәртдыт

КӐши-мӐш тӑйты ӑх кӑсупсы олӑҢӐн

Тӑм ол лыпӑт хойты тыдӑш 7-18-мит хӑтлӑтн Бразилия мӑвн Рио-де-Жанейро вошн паралимпийской кӑсупсӑт питлӑт. Тӑм ванӑн уша павӑтсы, хуты Россия мӑв эвӑлт кӑсты ӑх шив ӑн мӑнлӑт. Шиты спортивной арбитражной сут ӑх постӑсӑт. Ши вер олӑҢӐн Ӑмвошн айкелӑт ӑкӑтты ӑх Югра мӑв олимпийской совет кӑща Эдуард Исаков па Югра мӑв адаптивной спорт тӑхи кӑща Михаил Вторушин пида путӑртсӑт.

Э. Исаков ясӑґ ширн, Россия мӑвевн кӑши-мӑш тӑйты ӑх яма па тӑса арсыр спортивной верӑтн кӑслӑт, ар пӑш нух питыйдсӑт. Мӑґ мӑвевн дыв пӑтӑда мет ям спортивной тӑхет омӑсыйт. Югра мӑвн няд ол мӑр следж-хоккей ширн мет ӑрӑґ ӑх ӑкӑтсыйт па кӑсты верӑта вӑндтӑсыйт, дыв

ар пӑш нух питыйдсӑт. *«Кӑши-мӑш тӑйты ӑх хӑнты шӑк вантсӑт, дывӑт шалыґа тӑйты мосл. Мӑґ тӑса вантлӑв ши вер пӑты, кӑши-мӑшӑґ ӑх пида рӑпитлӑв, лӑдн дыв уша версӑт, хуты дыв иса мир пӑты мосты хуятӑта вӑдлӑт. Дыв ши вулаґ кӑсупсыя яма лӑшӑтыйдсӑт. Ма ширемн, мосл иса муй*

верты, лӑдн дыв ши кӑсупсыя ат мӑнсӑт», – лупӑс Э. Исаков.

Вантӑ, кӑши-мӑш тӑйты хуятӑта арсыр пӑртӑнӑт яньшты мосл, дыв деккарӑтн шиты партсыйт. Э. Исаков ясӑґ ширн, дыв итӑх пурайн пуртӑнӑт ӑн яньшлӑт, шиты кӑши-мӑш кӑґтн кӑсупсыя яґхлӑт, лӑдн дыв кӑлыдалн ӑн мосты пуртӑн ал вӑйтсы.

М. Вторушин лупӑс, хуты Югра мӑвевн кӑши-мӑш тӑйты ӑх пӑты ол мӑр 23-кем кӑсупсы верӑнтды, шив 1200-кем мӑш тӑйты ӑх юхӑтлӑт. *«Кӑсупсӑтн мӑґ иса ӑх эвӑлт мет яма кӑсты ӑх пирилӑв, шӑлта дывӑт арсыр вошӑта*

вӑн кӑсупсӑта китлӑлӑв, лӑдн дыв нух питсӑт», – лупӑс М. Вторушин. Дӑв ширӑлн, Югра мӑвевн кӑши-мӑшӑґ ӑх пӑты спорт верӑт нух алумдыйт, лӑдн ши ӑх мосты вер па амӑт ат тӑйсӑт.

Ин кӑща ӑх кӑсты хуятӑта иск немпи непекӑт хӑншты нӑтлӑт, лӑдн дыв ши вулаґ кӑсупсыя ат мӑнсӑт. Мосл лупты, хуты Югра мӑвевн лыпӑт хойты тыдӑшн ши ӑх пӑты Спартакиада немпи кӑсупсы питл, шив Уральской федеральной округ эвӑлт 200-кем мӑшӑґ хӑннехӑ юхӑтл.

Надежда РАГИМОВА

Югра мӑв культура

Вӑйт дор 24-митн округ культура верӑт тӑты департамент кӑща не **Н. Казначеева**, государственной художественной музея кӑща не **С. Зонина**, «Югра-Классик» хот кӑща не **Л. Журавлӑва** па Югра мӑв государственной киникайт лӑґӑтты хот кӑща не **О. Павлова** пида вӑйтантупсы вӑс.

Мет сыры ӑктӑшум ӑх Надежда Казначеева сема питум хӑтлӑд пӑты ӑня лыптӑтн мойдӑсы па ям ясӑґт лупсы, лӑдн лӑв елды Югра мӑв культура лавӑлман ат тӑйс.

Надежда Казначеева лупӑс, хуты Россия мӑв культура верӑт тӑты министерства ӑх рӑш кина хӑтлӑн, вӑйт дор тыдӑш 27-митн Ӑмвошн етн камн вошӑґ па мойґ ӑх «Батальон», «Легенда № 17» кинайґӑн па январемӑт пӑты «Смешарики» мультфильм вантсӑт. Ши пурайн шӑта арсыр верӑта вӑндтӑты хӑрӑт рӑпитсӑт.

Елды лӑв лупӑс, лыпӑт хойты тыдӑш Югра мӑвн «Любить по-русски» немпи фестиваль питл,

ши пурайн мирӑв йилдуп рӑш кинайт вантты веритлӑт. Ши тумпийн «Дух огня» емӑґхӑтл олӑҢӐн хурӑґ ванлтупсы лӑшӑтды.

Йилдуп вӑндтыйлды ол олцитты олӑҢӐн путӑртман округ культура верӑт тӑты департамент кӑща не ястӑс, 20 шурӑс январем 58 искусствайт ӑшколая мӑнлӑт. Лыпӑт хойты тыдӑш 1-митн Сӑрханд вошн йилдуп искусствайт ӑшкола пӑншды. Елды **Н. Казначеева** лупӑс: *«2014-мит олн округ кӑща не Н. Комарова партупсы ширн культура хотӑт пӑты йилдуп пурмӑсӑт, нарӑсьюхӑт лӑтсӑв. Мӑґ январемлӑв мет яма арсыр нарӑсьюхӑтн*

юнтлӑт, ширн кӑсупсӑтн нух питлӑт. Лыпӑт хойты тыдӑш «Синяя птица» немпи Россия мӑвтед кӑсупсы пӑты январемӑт пириты питлӑв».

«Югра - Классик» хот кӑща не **Лариса Журавлӑва** ай тӑс, хуты «Сибирь-басс» па «Млада» немпи ансамбльґӑн ӑх кӑт лапӑт мӑр тӑґӑґ хопӑтн округ ай кӑртӑта мӑнлӑт. «Югра-Классик» ариты-якты ӑх «Органная карта России» немпи верн па нарӑс сый хӑншум Сергей Прокофьев 125 ода йиты пӑты арсыр етнхотӑт лӑшӑтлӑт. «Большие гастроли» вер хӑват Югра мӑвева вет вӑтӑґ театр ӑх етнхот алыты па Игорь Моисеев немпи государственной академической ансамбль-якты ӑх юхӑтлӑт. Ши тухалпи Югра мӑв духовой оркестр ӑх Тюмень воша па Ямал мӑва етнхотӑт алыты мӑнлӑт, мӑґ хушева Тюмень, Екатеринбург па Магнитогорск вошӑт эвӑлт театратн юнтты ӑх па ариты-якты хуятӑт

етнхотӑт алыты питлӑт.

Югра мӑв государственной киникайт лӑґӑтты хот кӑща не **Ольга Павлова** ӑхлӑд лӑшӑтум арсыр верӑт олӑҢӐн ай тӑс. «Учебный сезон» вер хувӑт январемӑт Югра мӑв киникайт хӑншты ӑх пида вӑйтантыйлӑдӑт. Ши тумпи ши хотӑтн «Готовктруди обороне» вер лӑшӑтды.

Государственной художественной музей кӑща не **Светлана Зонина** лупӑс, тӑм ванӑн хӑнты мир хур хӑншты хӑ Геннадий Райшев па рӑш художник Владимир Наседкин ванлтупсӑґӑн вӑсӑт. Шӑлта хурӑт хӑншты пленер пурайн мет ям хурӑт пиписыйт. Лыпӑт хойты тыдӑш 5-митн мӑв илпи питы вуй па газ вӑты ӑх емӑґхӑтл пурайн «Югра-Классик» хот пӑґӑлн «Ӑґки-аши ай пура» хурӑґ ванлтупсы лӑшӑтды. Юхи хӑшум тыдӑшн Лаґки пос вошн йилпа «Югра художественная» емӑґхӑтл мӑнл.

Людмила СПИРЯКОВА

Ным Няръёх кэрта янхмемн ма кэща ланкяр не Валентина Тарханова пида хот войт тайты вер оданн путартсум.

Ным Няръёх кэртан ёх хот войт тайлат

В.Ф. Тарханова

Лув лупас, хуты советскойлашпураинтата вэн мис хот вэс па кашан хоттел ёх мисат па доват тайсат. Перестройка пураин ши тахийн верат вевтама манты питсат па ёхатшитлаптахарсы, ин тэп шукатум ферма хот хашас.

Ин Ным Няръёх кэртан, худта Нум Няръёх кэрт иши лунал, 538 хуят вэл, щит 180 хоттел ёх, 200 мултас ош тайлат,

183 – Ным Няръёх кэртан, 17 – Нум Няръёх кэрт хуца. Ши арат мир эвалт тэп 16 хоттел ёх хот войт тайлат, щит 10 мис, 11 хор мис, 6 ай мис па 40 мултас пераш, мата ут Кривых хоттел ёх тайл. Халум семья 40-кем хот шовар енмалтат.

Атэлт Кривых хоттел ёх оданн лупты ланхадум. Сергей Владимирович Любовь Александровна имел па Пётр пухл пида ям арат од юхлы дыв вухлад унтасн Крестьянско-фермерской тахи пуншасат. Дыв пераш войт енмалдлат па нюхи тынылат. Ши вер яма манл, Игримвошн нюхи тынылат.

Валентина Фёдоровна лупас, хуты ям арат од юхлы мис тайты ёх 40 шураc шойт субсидия нетупсы вух вуты паты

вохты непекаат ханшсат. Юхи хашум одатн турн харат вэн йицкан вусыйт, па шимл хоттел ёх мис тайты питсат. Там лунан кэртан мир тэп вейт дор тылашн турн севарсат.

Мисат Ным Няръёх кэрт хуцы хуват шешлат. Ма кэща ланкяр не эвалт иньшассум, муй немасья хар ан тайлат? Юхлы лупас, ин дыв мирхотн ши вер па мисат лавалты хуятат оданн кэртан мир пида путартлат, мосан, ши вер тунматлат.

Иньшассум, ашкола па хатл мар ай нявремат тайты хот ёх картэпка хар тайлат муй антэ? Валентина Фёдоровна юхлы нехмас, хуты тэп советской лаш пураин дыв патэда немасья картэпка харат вэсат.

И од юхлы Михаил Яркин 300 шураc шойт грант вух еша холумтас па община пуншас. Щата репитты ёх хул ведпасладлат па вут кэртатн рутьшаты вер лэшатлат.

Людмила
ЛОНГОРТОВА

Хотанца йиты нетупсы вух

Айлат хоттел ёх па Югра мув шуши мир хотлетты па омасты вухатн мадыит. Там ванан округ правительства мирхотн кэчайт бюджет вухат нух вантсат. Щиты уша йис, 2016-мит од хот тылаш мар мултас вух хашас. Рэпата тахет эвалт каталты налог вух 8,9 миллиард шойт вуха ара йис.

Югра мув губернатор Н. Комарова ясаң эвалт уша йис, ши вухат мет лутан государственной па социальной верата китдайт. Щиты вухат мир хотанца йиты верата есалдайт.

Ши верата 4,6 миллиард шойт вух китла, ши кутн 600 миллион шойтвухайдатсемьята па 200 миллион шойт вух – округ шуши мир хот летты па омасты пата мады. Ин Югра мув Ипотечной тахи мира пицмайт ханшлат, мата хуята хот летты, омасты вух мады. Щиты хотанца йиты вух нетупсы иса 700 хоттел ёх еша паватлат, ши кутн 649 айлат семья па 68 шуши мир хоттел ёх.

Вух нетупсы вудат ши ёх, хуятат айлат ёха хот маты тахия 2010-мит од Ас потты тылаш 11-мит хатл ванта дольсат па шуши мир пата хот маты тахия 2009-мит од Ас потты тылаш 30-мит хатл ванта ханшаньсат.

Хот нетупсы вухат мира 2016-мит одн ай тахет потты тылашн маты однитдайт.

Нявремат пата касупсы лэшатлы

Увас мув, Сибирь па Дальний Восток мув мир ассоциация па «Русское географическое общество» ёх ши муватн вэлты нявремат пата «Эпос России» касупсы лэшатлат. Щит верлы, лелн уша верты, муй ширн нявремат путрат ханшты хошлат.

Ши касупсы 2016-мит одн лыпат хойты тылаш 1-митхатлвуж эвалтван хатлуп тылаш 31-мит хатл вэнты манты питл. Ши касупсы 8-17 ол луват нявремат муйкем арат путар ханшты ланхал, ши арат китты рахл. Times New Roman, 12 шрифтан ханшты мосл. Путар пида хур китты рахл. Хур А4 лопасн ханшты, елды сканируйте па китты. Щиты рахлверты: путар

и няврем ханшас, ши путарпатыхурпаняврем ханшас, тэп ши хуятнем, опрашнем ханшаты! Ханшты анхошлаты ки – муңнынананетлуж, нын путардан паты хурат вейтлуж.

Касупсы етшаты юпийн 2017-мит одн вэн кер тылашн киника лэшатлуж па есаллуж.

Рет паружсяннанан путрат Word (doc муй docx) ши электронной почта svet.casheiki-

na@yandex.ru китаты. Путрат 2016-мит одн лыпат хойты тылаш 1-мит хатл вуж эвалтван хатлуп тылаш 31-мит хатл вэнты китаты!

Путрат пириюм нявремата мосл дыв однедн путар ханшты па хурат китты.

Светлана Николаевна Кашейкина эвалт ши электронной адрес svet.casheikina@yandex.ru хуват мулты верат оданн иньшасты рахл.

Касупсы
лэшатты ёх айкел

Ханты ясаңа тулмаштас
Людмила ШУЛЬГИНА

Югра мув Ипотечной
тахы айкел

Ханты ясаңа тулмаштас
Ульяна МОЛДАНОВА

Йилуп хэснән тывсаңн

Лыпāt хойты тылāщ 5-митн Ёмвошн мўв илпи питы вуй па газ вўты ёх емāнхātл па 50 ол юхды Геолог хātл верум пāты «Музей геологии, нефти и газа» хот питарн «Звёзды Югры» хэснāн пўншсийнāн. Щит мўв пуритты хэ, Соцтруд герой хэ Григорий Кузьмич Петров, геолог па СССР Миннефтепром почётной рэпатнек Владимир Уриелович Литваков шэңāt пāты.

Щи емāнхātл тэты хэ Вячеслав Смуров путāртāс, хуты 2004-мит олн лыпāt хойты тылāщ 9-митн Югра мўвевн 8 миллиард тонна вўюм пāты емāнхātл вэс, щи пурайн «Аллея звёзд нефтяной Югры» хār пўншсы, ин пасыр «Звёзды Югры» нем тāйл. 12 ол мār 39 хэс пўншсы, щит эвāлт тāmхātл - кāt.

Округ кэща не Наталья Комарова мўв илпи питы вуй вўты ёха вән пэмашипа ясāн лупāс: «Кашāн хэс – щит вулаң хāннехэ па сот шурāс хуят рэпата. Щи хэс Увāс мўв хэс иты Югра мўв нўмпийн хэтлāл. Хэтлāты пурайн мўң елды Югра па Россия мўвевн ям вэлупсы лэщātты питлўв».

Щи тумпийн Россия мўв энергетика министр лāңкār хэ Кирилл

Молодцов ям вўща ясāн па вән пэмашипа лупāс: «50 ол мār мўв илпи питы вуй па газ вўты ёх йилуп щирн щи мўв тащāt нух талдāt – щит СССР па ин Россия мўвев пāты вән па вулаң вер».

Емāнхātл тэты хэ щи кātнāн олāнāн ай тэс. **Григорий Петров** – мўв пуритты мастер, кāt пўш Ленин немпи орден холумтāс, Октябрьской Революция орден тāйл, щи тумпийн ар мевл пос тāйл. Лўв почётной нефтяник, округев вэлты вулаң хэ. 1964-мит олн лўв бригадайл Шаим хуца мўв пуритты олңитāс, щи юпийн Самотлор хуца рэпитсāt. 1973-мит олн лўв бригадайл и ол мār 92 метра мўв пуритāс, щит пāты Соцтруд герой нем холумтāс. Кимит н и ж н е в а р т о в с к о й пуритты вер тэты тāхи

ёх рэпитум мār 14 миллион 300 шурāс кев мўв пуритсāt па 6700 скважина версāt.

Владимир Литваков шэңāt – нефтяной вер отличник, почётной нефтяник. «Октябрьской революция» па «Трудового Красного Знамени» мевл поснāн холумтāс. Лўведа Мыхпайской тāхи пўншум пāты «Первооткрыватель месторождения» нем мāсы. Ар ол Нижневартовской районāн рэпитāс, щи пурайн лўв йилуп щирн мўв пуритты питāс, Самотлор хуца ищи рэпитāс.

Немāн-сыйн хэснāн пўншум пурайн емāнхātл тэты хэ лупāс, хуты 50 ол юхды СССР Верховной Совет поступсы щирн Геолог хātл версы.

Актāшум ёх елпийн Григорий Петров па Владимир Литваков шэңāt Елена эвел путāртсāнāн. Г. Петров лупāс: «Щи мевл пос āнтэ тэп ма посем, ма пидема рэпитты ёх ищи щив кўншемāсāt. Кашāн хуят вән унтас тэс. Советской мўвев арсыр тāхет эвāлт

ищьки мўвева мир рэпитты юхтыйлсāt». Е. Литвакова ищи мўв илпи питы вуй вўты тāхийн рэпитāл, лўв ястāс: «Шаль, хуты ащем щи хātл вэнты āн вэс. Мўң семьяев пāты – щит вән уй. Ащем 32 ол луватн олāнмит геолога вэс, мāта хуят Мегион пўнāдн мўв илпи питы вуй вāйтāс. Тām ол 55 ода йис, хуты щāта питы вуй вāйтсы. Ащем пāты вэлупсэл мār щит вулаң вер вэс».

Щи тумпийн тāmхātл «Геологоразведчикам - первоходцам Тюменской области, Ханты-Мансийского автономного округа – Югры, Ямало-Ненецкого автономного округа» мевл пос округ дума хэ Борис Хохряков ёша холумтāс. Лўв лупāс: «И хуят питы вуй тāхи пўншты āн веритāл, щит шурāс хуят рэпата, щирн тām мевл посем ма пидема рэпитум ар хуят пос, хуйтат Нижневартовск, Мегион, Новооганск вошātн ма пидема рэпитсāt».

Людмила
СПИРЯКОВА

Григорий Петров бригада ёх

Округ кэща не Н. Комарова геологāt пиде вāйтантылāс

Нәмәң сохәл пүншдәт

Одәңмит класса
мәнтә эвәңәнИхушъяңмит классән вәндтәйдтә
нявремәт

Ваньщавәт кәртән йилуп әшкола пүншсы

Вәйт дор тыләш 31-мит хәтдән Нуви сәңхум район Ваньщавәт кәртән йилуп әшкола па ай нявремәт хәтл мәр тайты хот пүншсы.

Ши мирхота Нуви сәңхум район кәща хә Сергей Маненков, район вәндтәты верәт хұват комитет кәща не Елена Жданова, Поднавәт вош кәща не Лариса Макеева, «Созвездие» немпи әшкола омәсты тәхи кәща хә Петр Лещев, Общественной палатан па Нуви сәңхум район хұваттын «Югра лыднуптәты» тәхийн рәпитты не Антонина Ледкова юхтыйлсәт. Ши емәңхәтл кәртәң мир, нявремәт, вәндтәты әх әктәцийлсәт.

Одәңлн С.П. Маненков кәртәң мира хәнтә ширн вұща ясәң лупәс. Әшкола кәща Евгений Свинцов районной администрация эвәлт 650 шурәс шойт вух пида сертификат непекаң район кәщайн мәсы. Е.Д. Жданова вәндтәты верәт тәты комитет

эвәлт әшкола 50 шурәс шойт вух пида непекаң мойләс. Ши юпийн вұща па хошум ясәңт лупсәт йилуп әшкола омәсты әх кәща П.П. Лещев, әшколайн вәндтылұм әх па одәңмит класса мәнтә эвәңән Злата Русмиленко па Виктория Макрушина.

Шәдта С. Маненков, П. Лещев па 11-мит классән вәндтәйдтә эви Елена Кондина вурты сух дер эвәтсәт. Ши юпийне мәңхәтлә юхтум хуятәт тәрума пудум хурамәң еңта путялэт есәлсәт.

Ар ол мәр шуши әх пида рәпитум хә Степан Молданов шәңәт Ваньщавәт кәрт катра әшколайн хәнтә вәндтыләс. Шит пәты әшкола питәралұв немл пида сохәл версы.

«Түт семье» немпи якты-ариты тәхи

Әвет хәнтә яккәдәт

Әшкола нявремәтә вән амәт тывәс

нявремәт хәнтә як яксәт. Ма щиремн, ши емәңхәтл әмшә мәнәс, нявремәт әмтәңә йилуп әшколайн вәнд-

тәйдтә питләт.

Елена КОНДИНА
Хәнтә ясәңә тулмәштәс
Надежда РАГИМОВА

Муй щирн

Т.А. Молданов кайояң арят арийд

Вэйт дор тыдәш 26-мит хәтл вүш эвәлт па иса 28-мит хәтл вәнта Югра мұвн Мегион вошн «Хәтдые» немуп еманхәтл манәс. Ши еманхәтл «Экоцентр» вошәң тәхийн версы. Округев арсыр ай кәртәт, вән вошәт па районәт эвәлт шив хәнтәт па юрнәт ияха юхтылсәт, щит: Ёмвош, Сәрханл, Мегион, Нижневартонской па Сәрханл районнән хәннехуятәт, мәта ёх тәм йис вәнта шеңк тәса па яма рәт ясәл, шуши мир вәдты-холты хурасәт, пүпи якхот якәт па арәт вәйтләт па па мир едпийн ванлтәты веритләт.

Сырыя ияха әктәшум хуятәт едпийн Югра мұв Дума хот депутат па шуши мирәт Ассамблея кәща хә **Еремей Айпин** айкел верәс па лупәс: «Тәм кәт хәтл мәр тәта ләщәтты еманхәтл шеңк

мўнева мосл. Вантэ, муй щирн мўң рәт ясәв, якәт, хурамәң арәт па вәдты-холты щирлүв оләңән тәта ванлтупсәт, ияха нәтәсман, мир едпийн верлүв, щиты мўң айдат ёхлүв щит

елды тәты питләт. Ма щиремн, аршәк хуята тәмәш еманхәтл яңхты мосл».

Лүв юпедн вудан еманхәтл ләщәтум исторической наукайт кандидат, «Торум Маа» музей хуши йис пурмәсәт шавиты тәхийн па Ас-угорской институтн рәпитты хәнты хә **Тимофей Молданов** айкел павтәс. Лүв путәртәс, муй щирн ушән-сащән юхәтсы па Мегион вошн «Экоцентр» немуп тәхийн вәдты хәннехуятәт пида пүпи якхот якәт ванлтәты па арәт ариты нумәс верәс. Тәм учёной щирн, юхи хәшум оләт пурайн Сәрханл па иши кемн Нижневартонской районнән рәт щирн тәйты мұв вәнт кәртәң шуши мирәт пүпи якхот ванлтупсәт иса юремәты питсәт. Щиты елды вәдупсы щирн тәмәш «Хәтдые» еманхәтләт иса вәншәка ләщәтты рәхләт, ләдн арсыр хон пелкәтн вәдты шуши хәннехуятәт ищиты мұң хуцева

пүпи якхот щирәт ванлтупсәта яңхты веритсәт.

Елды ма Мегион вош «Экоцентр» немуп тәхи кәща не **Руслана Галив** эвәлт немәсыя айкел вүсүм па тәмиты лүвәл иньшәссем:

– **Руслана Богдановна, муйсәр хәннехуятәт унтасн тәмәш «Хәтдые» еманхәтл нын хуцана ләщәтсәты па муй унтас лүв нынәна тәл?**

– Тәмәш еманхәтл ләщәтты едпийн мұң арсыр тәхетн вәсүв па пүпи якхот верты хуятәт иньшәссүв, веритләт дыв муй әнтә Мегион воша юхәтты па тәта ияха әктәшум арсыр мир едпийн лүңәлтуп як хурасәт алыты па арәт ариты. Тәпәл вошн вәдты па лүв эвәлт сырсыр вой па хәннехә хурасәт эвәтты хәтань ики Минсалим Тимиргазиев пида сырыя ияха вәйтантйылсүв. Лүв партәс мўнева Ёмвошн вәдты исторической наукайт кандидат Тимофей Молданов пида путремәты. Щәлта ши

«Хәтдые» еманхәтлә юхтум хуятәт

П.Я. Айваседа хурамәң ясаң хәннехуятәта лупәл

«Хятдые» емәңхәтл мәһәс

учёной кашащәд ки, ведьщи мўң хушева Югра мўв арсыр тәхет эвәлт пўпи якхот щирәт вандтәты хән-тәт па юрнәт ияха әкәтты па «Хятдые» немуп емәңхәтл мўң «Экоцентр» па вәнтән вәдты «Югра» рўтыщә-ты тәхевн ямсыева поридәты рәхл. Хән мўң вәйтантийдсүв па путремәсүв Тимофей Алексеевич Молданов пида, дўв кашащәс тәта щимәщ емәңхәтл вошәң хәннехуятәт пә-та ләщәтты.

Тәм кәщә не яснәт юпийн ма пўпи якхот щирәт вандтәты хә **Тимофей Молданов** пида путремәсүм па «Хятдые» емәңхәтл оләңән иньщәссем:

– **Тимофей Алексеевич, муй пәта пўпи як хурасәт вандтәты па вой арәт ариты нумәс тәм вәйтантупсыин нын ләщәтсәты?**

– Сәрханл районән тәнял одн мўң немасыя «Пўпи якхот» версүв. Тәп ши емәңхәтлэв иса Касум мўвн вәдты хән-тәт щирн мәһәс. Ши пурайн ма мет оләңән щиты лупсум, хуты мўң хәнтылүв щив вохты ән рәхл. Касумн вәдты әхлүв, вәнтә, пўпи хотәт ин тәмхәтл вәнта яма верләт. Тәта Сәрханл па Нижневартонской районән вәдты хән-тылүв ши вулаң емәңхәтл мәнты щирәт юремәты пйтсәт. Щит пәта тәмхәтл щимәщ пўпи якхот вандтәты хуятәт тыв ши әкәтсүв па Мегион вошәң әхлүв «Югра» немуп рўтыщәты тәхийн пўпи як хурасәт немасыя вандтәсүв па вой арәт арисүв. Ма

Фестивалә актәшум әх рўтыщәты пурайн

щиремн, елды кашәң вер тәмәщ емәңхәтләтн ищи шеңк тәса па хурамәңа мәнты пйтл. Тәп щит пәта тәмхәтл па елды пәда ямсыева вәндтәйлты мосл. Мўң мирлүв дўңәлтуп арәт па як щирәт арсыр хәнты рәтәтн елды ләлн, катра иты, ат тәсыит!

«Хятдые» немуп емәңхәтлә актәшум хән-нехуятәт арсыр вандтупсәта «Экоцентр» хуши рәпитты әхлүвн Мегион вош хўват тәтлясыит. Етна пелка «Югра» рўтыщәты тәхийн Ёмвош эвәлт юхтум писатель **Владимир Енов** дыведа хәнты па рўщ яснәтн стихәт дўңтәс па моньщәт моньщәс. Кимит хәтәлн «Тунты венш» немуп якты-ариты хот ищи тәхи хуши версы. Ши пурайн арсыр мир хәннәхуятәт хәнты әхлүв дўңәлтуп якәт вәнтты па арәт хәләнтты щир тайсәт.

**Владимир
НОСКИН**

Дўңәлтуп хурасәт

Дўңәлтуп хурасәт

Вэйт дор тыдӑш 19-21-мит хӑтлӑтн Санкт-Петербург вошн ариты па якты ӕх ияха ӕктыйдсыйт. Щӑта финно-угрӑт па самодийцӑт пӑта Россия мӱв нядмит фестиваль верӑнтсы.

Щиверлӑшӑтсы, лӑдн Россия шуши мирӑт культура лавӑдман па шавиман тӑйты. Шив якты-ариты хуя-тӑт Ленинградской область, Санкт-Петербург вош, Ямало-Не-нецкой, Удмурдской, Вологодской, Псковской, Мурманской, Эстония, Латвия мӱвӑт эвӑлт юхтыйдсӑт. Мӱн Ӑм-вош округев эвӑлт «Югра хӑсыет», мӑта ут «Окружной центр

Шуши мирӑт эмӑщ эмӑнхӑтл олӑнӑн

Эмӑнхӑтл пурайн

культуры обско-угорских народов» «Творческое объединение «Культура» тӑхия лӱнман вӑл.

Вэйт дор тыдӑш 20-митн Шереметьевской

дворец хуца Россия мӱвн вӑлты арсыр мир культура па йис верӑт лавӑлты олӑнӑн «еңта пӑсан» верӑнтсы.

Юхи хӑшум хӑтлӑн арсыр мӱвӑт эвӑлт

юхтум якты-ариты хуятӑт етнхот версы. Олӑнӑн лыв вош хулы хӱват шӑшсӑт, щӑлта па якдал, арлад мира ванлтӑсӑт. Иса ши хӑтлӑт мӑр шӱкшӑты ӕх ванлтупсы рӑпитӑс, хута сыр-сыр эмӑщ хурамӑн шуши мир пурмӑсӑт ванлтӑсыйт.

Тӑм эмӑнхӑтл Россия культура министерства, «Государственный дом народного творчества» па Ленинградской область культура тӑхет ӕх лӑшӑтсӑт.

Надежда
КОСТЫЛЕВА

Хӑнты ясӑна тулмашӑтс
Надежда ВАХ

Ас-угорской рӑт ясӑнӑн арталӑлӑт

Мӑнум тыдӑшн мӱн редакцияева па хон пелӑк США мӱв эвӑлт венгр кӑтнӑн юхтыйдсӑнӑн, щит Гизелла Сегеда па лӱв Мишель пухл. Дын пилӑна тулмашӑтаты ӕх юкана хӑнты учӑной не Софья Онина Денис пухл пида вӑснӑн. Софья – венгерской ясӑн, Денис – английской ясӑн эвӑлт тулмашӑтсӑн.

Мойн ӕх пида путӑртсӱв

Мойн ӕх ешӑлт хӑнты па вухаль ернасӑтн етсӱв, дынана щит шивӑ-лӑты шеңк эмӑщ вӑс, хӑншет олӑнӑн иньшӑс-сӑнӑн. Щӑлта мӱн хураң ванлтупсӑв ванлтӑсӱв па хӑнты па вухаль вӑлупсы олӑнӑн ай тӑсӱв.

Елды шай яньшман дын вӑлупсӑн олӑнӑн пу-

тӑрсӑнӑн. Гизелла лупӑс:

– Мин пухем пида ван рӑтнӑлӱв хӑнты па вухаль пида вӑйтантыйл-ты юхӑтсумн.

Венгрпухашеңкӑмӑш вӑс рӑт ясӑнӑн ӕхлад олӑнӑн уша верты. Елды мӱн ипуляң яң вӑнты лӱнӑтсӱв, яна, ши ясӑт ихураспет.

Мойн кӑтнӑн эвӑлт уша йис, лыв хӑс мултас ол юхды Венгрия мӱв эвӑлт США мӱва касӑлсӑт. Ин Хилсборо вошн Нью-Джерси штатӑн вӑлдӑт. Гизелла ясӑн лӑрамтты неңа вӑнлтылӑс. Щӑта Мишель пухиел сема питӑс. Ин лӱв 19 ола йис, университет хуца инженера вӑнлтыйл. Гизелла Венгрияин ӑш-колайн уша верӑс, хуцы Россия мӱвн Кев пӱнӑн хӑнты па вухаль рӑт мирнӑн вӑлдӑнӑн. Ши тумпийн лӱв рӱш ясӑн вӑнлтӑс, ширн еша рӱш ширн путӑртты хошл. Па мӱвн вӑлман лыв юлн кӱтелн тӑп мадӑяр ясӑнӑн путӑртлӑт.

Лыв мадӑяр мир лӑмӑтсухӑт тӑйлӑт па щит эмӑнхӑтлӑтн лӑмтыйлдӑт. Америка мӱвн ар венгр хуят вӑл, ширн кашӑн ол лыв мирел эмӑнхӑтл лӑштыйлдӑт. Щӑта ма-дӑяр ясӑнӑн и газета етӑл. Венгрияин Гизелла

па икел ӑңкеӑн-ӑсенеӑн вӑлдӑт, ширн ванкӱтлы лыв хуцада мойна яңхийлдӑт. Гизелла лупӑс, хӑнты мосӑң юхды рӑт мӱведа керлӑлӑт.

Мӱн мойн кӑтнӑна газетайнӑлӱв, арсыр еслум киникайлӱв олӑ-нӑн путӑртсӱв. Дынӑна эмӑщ вӑс «Солдаты Обско-го Севера» киника олӑнӑн хӑлӑнтты. Дын уша версӑнӑн, хуцы хӑнты па вухаль солдатӑт ищи Венгрия мӱв па Будапешт хон вошел эвӑлт фа-шистӑт вошйтсӑт.

Мойн кӑтнӑн инь-шӑссӑнӑн, хӑн мӱн рӱш ясӑнӑн путӑртты олнитсӱв, муй ширн вӑнлтыйлдсӱв, муй ширн Ӑмвоша вӑлты па рӑпитты юхӑтсӱв, муй ширн тӑм йисн рӑт ясӑнӑлӱв па культура лавӑдман тӑйлӱв. Ды-нана эмӑщ вӑс, хуцы итӑх ӕхлӱв ищи мадӑяр ясӑн вӑнлтӑсӑт.

Юхи хӑшум артӑн мӱн дынана арсыр киникайт мойлӑсӱв па ияха хур вӱсӱв.

Людмила СПИРЯКОВА

Полнава́т ашко́ла вера́т

Айлатне Анастасия Вахат (Себу́рова) 2009-мит ол лыпәт хойты тылащ вүш эвәлт Нуви сәңхум район Полнава́т кәрт ашко́лайн ханты ясаңа нявремәт вәндтәд. Ищи олд Анастасия Югорской государственной университетн рәт ясаң па литература верәт тәты тахи етшуптәс.

Нявремәт пида дү-
вела шеңк әмәщ
рәпитты, ияха кат-
дәсман дыв арсыр вәй-
тантупсәт, дүңтупсәт,
кәсупсәт ләщәтләт. Тәм
ол вүш эвәлт Анастасия
Евгеньевна ашко́лайн
вәндтыйлды ханты
нявремәт пида рәт яса-
ңан Полнава́т айкеләт
непека ханшты питләт.

Анастасия 1985-
Амит ол вәщ ты-
лащн Сүмәтвошн сема
питәс, айдат пурайд
Түкьякәң кәртән мә-
нәс. Аңкел – Анна
Матвеевна (Пятнико-
ва), ащел – Евгений
Васильевич Себу́ров
хәлүм эви: Светлана,
Анастасия па Диана ен-
мәдсәңән. Анна Мат-
веевна культура хотн
кәщая рәпитәс, интәм
рүтыщәты вүша йис. Ев-
гений Васильевич вой-
хүд велпәслуман вәд.

Ашко́ла вүша юв-
амәдн Настя Пол-
нава́т кәрт ашко́ла-
интерната тәсы. Тәта
дүв 11 класс вәнты
вәндтыдәс. Эвия мет
әмәщ физика па мате-
матика урокнән вәсңән.
Дүв ән па нәмәсәс, ху-
ты рәт ясаңа вәндтәты неңа
йил, айтедн вух дүңәтты
хуята йиты дәнхас.
Ашко́ла юпийн айдат
не Ёмвош Югорской
государственной уни-
верситета юхтәс. Нюм-
ша эвие вух дүңәтты
та́хия непека́т мәты
едемтәс, щит пәты Югра
мүв шуши мирәт ясәт,
йис вәлупсы па культура
вәндтәты института
мәнәс. Сырыя нәмәсәс:

«Еша вәндтыйлдум па
па та́хия вәндтыйлды
мәндлүм». Щәлта ханты
эвия щикем щәта
әмәща йис, дүв мет яма
вәндтыйлды питәс.

Щит етшуптумал
юпийн Анас-
тасия рәт кәрта рәпит-
ты мәнәс. Интәм айдат
не Полнава́т ашко́лайн
олаңмит класс вүш эвәлт
ихушъяңмит класс
вәнты ханты нявремәт
вәндтәд. Дүв ясаңдәл
щирн, Түкьякәң па
Паштәр кәртнән
эвәлт юхтум пушхәт
рәт ясаң еша вәдәт,
Полнава́т нявремәт иса
ясаң ән тайләт. Щит
пәты Анастасия ипүш
лапәтн хәтл мәр тәпиет
ләвәдты хотн пушхәт
пида вәйтантыйлд, дәдн
ханты ясаңа дывәт еша
вәндтәты.

Мосл ястәты, тәм-
хәтл Полнава́т
ашко́лайн 177 няврем
вәндтыйлд. Щи күтн
92 шуши няврем. Дыв
Анастасия Евгеньевна
шеңк мосман тайләд па
ханты ясаң урока амтәна
юхәтләт. Вәндтәты не
ясәт щирн, дыв клас-
сән вәндтәты вер тәты
пәты муй мосл – дыв иса
тайләт. Сыр-сыр йилуп
щүңкәт, интерактив-
ной сәхәл, киникайт,
непека́т иса вәдләт.
Увәс мир литература
урока́н нявремәт
финно-угорской мир
вудаң ех, поэтәт па
писателят олаңән кина
вантты веритләт, щәлта
компьютер хүват арсыр
рәпатайт, непека́т әм-
ща хәншләт. Нявремә-

Интернет эвәлтвүюм хуриң

А.Е. Вахат (Себу́рова) айдат не

Вәндтәты нявремәдл пида

та вут кәртәт, вой-хүд
велпәсләты вер, шуши
мир емаңхәтләт олаңән
уша павәтты әмәща вәд.
Урока юхәтләт па имух-
ты иныщәсләт: «Тәмхәтл
увәс мир олаңән кина
вантты питлүв?»

Ханты ясаң па ли-
тература тумпийн
Анастасия Евгеньевна
эвет па пухәт пида
классной рәпата тәд.
Интәм дүв нявремәдл
яңмит классән вәнд-
тыйлдәт.

Полнава́т ашко́лайн
вәндтыйлды ол
мәр «Класс года» немпи
кәсупсы ләщәтлы. Щи-
ты лыпәт хойты тылащ
вүш эвәлт Ас нопәтты ты-
лащ вәнты кашәң класс

яма вантты: муй щирн
пушхәт вәндтыйлдәт,
муйсәр кәсупсәтн кәс-
ләт, муй арат ишәк
непека́т тайләт, хутыса
арсыр емаңхәтләт лә-
щәтты нәтләт. Щәлта
Ас нопәтты тылащн
арсыр верәт ияха әкәт-
ләт, дүңәтләт па уша
павәтләт, муйсәр класс
нух питәс.

Ма нәмәсдум, щит
шеңк мосты кәсупсы,
вантә, кашәң класс
ләңхәд нух питты, щит
пәты вәндтыйлды вер
Полнава́т ашко́лайн яма
мәнд.

Ирина
САМСОНОВА

Вўдең ёхәт күтн енмум не

Л.Н. Айпина

Мәнема әмшә йис уша павәтты, хуты тәм йисн ай вәнт кәргыетн рәт ширн тайты мўвәтн ханты хуятәт вәдупсы мәнд. Щит пәта инышәссем:

– **Любовь Николаевна, муйсәр ёхәт күтн нәң сема питсән па енўмсән?**

– Ма вўдең ёхәт күтн сема питсум па айтедн дыв хушеда енўмсум. Ин Новоаганск вош омәсты тәхийн йис пурайт вўш эвәлт иса Сардаковәт рәт ёх вәсәт. Лыв юканәда кашәң хотгел хуят хўд па вой велпәсләсәт, па ямсыева, ияха ки лўңәтты, кәт шурәскем арат вўды советской дащ тыв юхәтты едпийн тайсәт. Щиты ма щатыщәсем ики сырыя путәртәс.

Щатыщәсем Сидор Иванович Сардаков шеңк ушәң-сащәң хәннехәвәс па щит пәта иса 1930-мит од вўш эвәлт па 1945-мит од вўш вәнта мўң Варьёган кәртәв мет олаң хўд велпәсләты артель кәщә хәя рәпитәс.

– **Нәң ин, алпа, веритлән лупты, муй ширн сыры ашколая вәндтййдты мәнсән па хуты щит едпийн вәндтәты верәт олаңән нәмәссән?**

– Хән ашколая мәнты пураем юхтәс, ма шеңк едемсум ханты ернасн па нирәтн рўщ нывремәт күтн яңхты. Щит пәта аңкема лупсум, хуты муй ширн ма ашколая рўщ дәмәтсух такды яңхты питлүм? Щи күтн аңкема перна аңкем щиты инышмәслә:

Вөйт дор тыләщ 26-28 мит хәтләтн Югра мўвн Мегион вошн «Хәтлые» немуп емәңхәтл мәнәс. Щи пурайн В-37 немуп рәт ширн тайты мўв не пида вәйтантййдсум па немасыя путремәсум. Тәм ханты ими Любовь Николаевна Айпина хотгел ёхәдл пида Нижневартговской район Варьёган көрт лепн вәнтән вәд.

«Нәң, алпа, мудты рўщ ернас муй сопек тайдән. Ин эвем ма эвәдтема рўщ дәмәтсух вохәд, щит сух такды ашколая мәнты иса кәш ән тайл».

Щәлдта перна аңкем юхи мәнәс. Хўв муй ван күт лўв яңхәс па еша вәс мўң хушеда юхтәс па ар тәхийн пўтлүм рещина сопекәт мәнема тәс.

Щи сопекәна ма щикем нух амәтсум па тәп щиты лўведа лупсум: «Ин ма тәм перна аңкем мойдум сопекәтн ашколая вәндтййдты мәндлүм». Вән хәннехуятәт, вантә, әд няхсәт щит оләтн, ма па щимәщ ушхуль вер тәп вәншәка ювемән вельщи уша павәтсем. Ёхәтшәк 1971-мит олн ашколая мәнсум. Ищи оләт вўш эвәлт мўң мўвдўва геолог хуятәт юхәтсәт па ар тәхийн мўв илпи вуй кәншты пиньшәсәт.

Ма па Варьёган кәртәң ашкола-интернатн вәсум, рўщ ясәна па арсыр верәта вәндтййдсум. Хән па нивәдмит кләссәң ашколаем етшуптәсем, икия мәнсум па хотгел хуятәна йисум. Нывремдам енмәлсум па ищи күтәтн веритты кемн едды вәндтййдты питсум. Ёхәт Санкт-Петербург вошн А.И. Герцен ики немуп Российской госуларственной университетн културология факультет етшуптәсум па щиты вән непек ёша павәтсум.

– **Любовь Николаевна, нын икисәңән ин вәнт кәртән вәлдә-ңән па, алпа, нәң хотгел ёхәдана арсыр ханты дәмәтсухәт ёнтлән?**

– Ма щит веритты па хошты кемн сәхәт, молупшет, вейт муй миләт, не муй хә ернасәт ёнтлүм. Вантә, кашәң ханты не йис пурайт вўш эвәлт хоттәң хәннехуятәдл лўв щит арсыр мосты дәмәтсухәтн иса ёнтсәдл. Ин ма юдн сәх тайлүм. Щи хурамәң сәхем хәлүм ол мәр версем. Мет олаңән и елпуп вўды сүхәт ияха әкәтсум. Щәлдта щит сүхәт ямсыева ләнт саләңән лустәсум па щит юпийн вәшәң тәхилад ютлупшайн хўв күт

ютәлтсум. Ютләщты верем сүхнәс па иса ёшнәдамн щит сорум тәх-тәт ләптәпсум. Ёхәт вельщи сәх ёнтты ширн дывел ваньшсәдам па сәхем ёнтты вўянтсум. Мет давәрт вер, ма щиремн, щит арсыр хурамәң па әмәщ ханты хәншет тәса па хурамәна эвәтты па ияха кәрәтты рәпата. Мет юхи хәшум пурайн ияха ёнтум хәншет тўнщирәна сәх порәх, дывт овәт, мевәд күтуп па иса ар тәхета тәса пўнты мосл. Сыр-сыр ханты сух ёнтты па хурамәң хәншет эвәтты иса аңкемн сырыя вәндтәсыюм. Лўв вәдты-ходты щирәдн иса путәртәс: «Нын ёнтәсты ки веритләты, арсыр ёш рәпата тәса ки ләщәтләты, щит нын едды вәдупсы хурасән ищиты тәса па хурамәна мәнты питл».

– **Сыры оләтн нын икисәңән Варьёган вошн рәпитсәңән па вәсәң, ин па муй пәта вәнт кәртә вәдты мәнсәңән?**

– Ин тәп рәт ширн тайты мўвн вәнт кәртән вәлдүв. Вантә, мин китумтак рўтыщәты пенсияя питсумән. Тәта мўң юканәва нялъяңкем вўды тайлүв. Щи войдүв тумпийн, шеңк ар арсыр рәпата кашәң хәтл мәр ләщәтлүв. Итәх пурайн иикем пида ияха тухәдн хўд велпәсләты яңхлүмән. Ма, вантә, айтедн шеңк сәмәна хўд велпәсләты вер тайсум. Ащем шәңәт советской дащ пурайн Югра мўв округев луватн Сәрханл коопзверопромхос хуши кәщайтн ям хўд велпәс хәннехәя лўңәтсы.

– **Муй ям вер нынәна «Вўдең па велпәс ёх» емәңхәтләт кашәң тови пурайн тәләт?**

– Ма щиремн, щит шеңк ям па мет мосты емәңхәтл ханты ёхлүв пәта. Мәта тәхийн па дыв тәмзиты вәйтантййдты, путремәты па воньшумут, хўд муй вўды нюхи едтыныты веритләт. Щи хәтләтн вўдең өхләтн мўң күтевн кәслүв па ёнтум, ёшн верум пурмәсыет мойң ёхлүва тынылүв.

Владимир ЕНОВ

Ханты не Анна Зайцева айтелн аңканкелн щиты вөндтасы, хуты кашаң неңа арсыр хурамат пида пурмәсәт ёнтәсты па тыйты мосл. Щит пәты лүв сәмәңа пурмәсәт ёнтәд па юдн пухәд енмәлтман вөд. Вантэ, пухәд кәши-мөш пида сема питмәд.

А. Зайцева тумранан юнтәд

Икел па пухәд пида

Анна Владимировна 1975-мит одн Манстәр вошн сема питәс. Ащел – Владимир Георгиевич Еремеев – ханты хәя вәс, лүв рәт мұвәд – Каменное кәрт. Ащел хұд велпәслуман вәс. Анна ащелн мұвәт-автәт давадман тайты вөндтасы. Ащел ханты мир йис верәт тәса вәслә. Лүв әнтәма йис, Анна аңкел интәм Манстәр вошн вөд. Аңканкел – Фёкла Васильевна Осинцева – Увәс мұва китум неңа вәс. Лүв аңкел-ащел пида 1930-мит одн Свердловской область эвәлт Увәс мұва юхтәс, Каменное вошн вәдты питсәт. «*Ши пурайн тыв тәп пирәщ ёх, имет па нявремәт юхәтсәт, хәйт касна хота китсыйт. Дыв тыв юхәтмәдн йилуп кәрт омәсты питсәт. Оләнмит ол мәр ләдды па ишки тәрүм эвәлт ар хуят әнтәма йис, 500 хәннәхэ эвәлт тәп 200 хуят хәщәс. Дыв вәнт юх ил сәвәрман ар рәпитсәт. 1932-мит одн «Новость Севера» немпи колхоз версы. Ши ёх арсыр ләтутәт енмәдты, хот войт тайты, хұд велпәсләгыпитсәт. Тәта аңканкәм аңшащәм пида вәйтантиләс, дын яң няврем енмәлсәңән», – рәт ёхлад оләнән Анна Зайцева путәртәс.*

Лүв аңканкелн ай пура вұш эвәлт арсыр пурмәсәт ёнтты вөндтасы. Лүв лупәс, хуты кашаң имия ёнтәсты, тыйты мосл.

Рәт мұвәд сәмәңа тайл

Анна ханты акань ёнтты хошл па ши вера Югорск вошн кәши-мөш тайты нявремәт вөндтәд.

Тәм каркам айлат эви Манстәр вошн ашкола етшуптәс. Ши юпийн Новокуйбышевской индустриальной техникума вөндтыйлды мәнәс, Самарской область хуши ныйл вәс, щит пәты шив мәнәс. Лүв ёнтәсты неңа йис. Манстәр вошн рәпата әнтәм вәс, щит пәты 1996-мит одн Анна Югорск воша вәдты касләс. Лүв профессиональной училищайн нявремәт ёнтәсты верәта вөндтуман рәпитәс. Щәлта Советский вошн Екатеринбургской государственной педагогической университетән вөндтыйлды питәс, лүв социальной педагога йис па мултарат ол мәр ашколайн социальной рәпатнека рәпитәс.

1998-мит одн Анна Владимировна икия мәнәс, щит Василий Степанович Зайцев. Лүв арсыр лекшитты щұңкәт ямәдты хәя рәпитл. Пухән кашаңа сема питәс, лүв вевтама хәд. Ши юпийн Анна лүвәд енмәдты питәс, ин ән рәпитл. Тәп лүв арсыр верәта кұншемәс. Каркам айлат не ёнтәсты па тыйты вер тумпи хурамәң хурәт хәншәд.

ВӘЯТН ШИ ОЛҔАҢА́Н

Хутыса Каменное кәрт тывәс? Вантэ, 1930-мит одн Нум мұв эвәлт ёх Увәс мұва китсыйт. Ши пурайн 500 хәннәхэ вәнт түтәң хопн Остяково-Вогульск вош эвәлт 160 километра вұшн Ас хонәңа тәсы. Щәта дыв ханты щәртәң хә пида вәйтантийлсәт, тәп ши мұва дыв ши хуятн ән есәлсыйт. Лүв лупәс, ләдн дыв вәйт Ас пеләка ат мәнсәт, щәта Ендыр пусд хонәңән вән кев равәт вәсәт. Китум ёх ши тәхийн вәдты питсәт, кәртәд Каменное немн мәсы.

Лүв Ас хонәңән енмәс, щит пәты хурдалн Ас хурасәт, шуши мирәт, тәрмев хурасәт шиваләты рәхл. Лүв арсыр вандтупсәта хәншум хурдал китл, щит пәты ишәкты непекәт тайл. «*Ханты хуят пәты вәнт, Ас, юхан, дор, нёрум хот юкана вөдләт, щит пәты лүв рәт мұвәд сәмәңа тайләдә. Шәим ищиты тәрмев шавиман тайс, ма пухәм ищиты вәдты вөндтәдәм»,* – лупл Анна Зайцева.

Лүв путәртәс, хуты 2007-мит одн репа яңхмәдн хурамәң сый хәдәнтәс, щит тумран немпи нарәсты ут вәс. Анна интернет хұват ши ут ләтәс па нарәсты вер вөндтәс: «*Тумран – щит хәннәхэ пәты мет сәмәң нарәсты ут, лүв хәннәхәя ям нумәс, әр мәд, мәнәма әмәщ щимәщ нарәсты сый тәты». Ши юпийн лүв шуши мирәт нарәсты*

утәт оләнән уша павәтты питәс. Лүв видео щирн нарәсьюхән юнтты вөндәс. Ин Югорск вошн арсыр емәңхәтләтн варганән па нарәсьюхән юнтәд, шуши мир поэтәт хәншум стихотворенияйт лүңәтл.

Пухәд кәшаңа вәд, щит пәты Анна арсыр вөндтупсәта яңхты щир ән тайл, иса мошты верәта интернет мошн вөндтыйл. Лүв рәт мир культура сәмәңа тайл па ләнхал, ләдн пухәд ищи ши вер пелы сәмәң ат вәс. Па едды лүв ләнхал ханты ясәң вөндтәты па рәт мирд пида рәт ясәңән путәртты. Ма ләнхалум лүвәда ям па хошум ясәңәт лупты, лүв хотәң ёхлад пидатәдәңа, яма, уяңа-пищәңа ат вәд.

Надежда НОВЫУХОВА
хәншәс па хурән
верәс

Ямал мўв хўдлаң таш

Тамхәтл ма Ямал мўвн хўд велпәсләты вер па хўд велты яем олаңаң хәншлум. Вантә, давәрт 1990-мит олат пурайн ши вер давадсы, ширн хўд велты вер худна лылаң вәс.

86 ол юхды Ямал Пуднава́т вошн «Салехардской рыбокомбинат» та́хи пўншсы. Шит Россияйн па па хон пеләк мўвәт мирн яма вейтды. Тәнял па хон пеләк Германия мўвн Берлин вошн «Зелёная неделя – 2015» ванлтупсийн ши та́хи ёх Ас хўдәт эвәлт верум епләң детут пәты сорни мевл пос холумсәт. Ши та́хи эвәлт Ямал хуца хўд ләшәтты тахет хәшсәт: мет катрашәк – шит Аксарской, Горковской па па тахет.

Рўваң лўң пура эвәлт Асн па па юханәтн хўд шимла йил, шит вўраңаң велум хўд пәты аршәк вух сухуптады. Ши нәтупсы унтасн хўд велпәсләты ёх апраңшәка рәпитләт. Лыв мосты пурайн тылаш вух ёша вўдәт.

Инхўдкомбинатхуца «Ямал Продукт» та́хи тывәс. Щәта ищи арсыр епләң хўдәң детутәт вердыйт.

ЙИС ПУРА ВЎШ ЭВӘЛТ ТЫВУМ ВЕР

Асов кәрт сыры Кәт кўт кәрт нем тайс. 1871-мит ол ши кәрт хўд велпәсләты ёх Сўмәт-вошәң хуятәт пида кашашты непек нух хәншсәт, ләдн дыв Асов кәрт таш панән хўд ат велпәсләсәт. 1909-мит олн Кәт кўт кәрт (Качегатка) хуца хәнты Тарасовәт вәсәт. Тыв хўдәң панәт хуца ванкўтды велпәсләты шурас ёх юхтыйдсәт. 1911-мит олн тыв Новицкой

2014-мит одн верум хурн: Игорь Шульгин, Станислав Шульгин Валя эвед пида, Николай Шульгин шәңәт, Андрей Плеханов, лўв ащел Денис Плеханов, ма пухем Алёша па икем Виктор Спиряковнаң.

ташәң хә, елды Муши кәрт эвәлт сәран Коневәт па Сўмәтвош эвәлт Корепановәт хўд велпәсләты щира вәлты юхәтсәт.

25 ОЛ ХЎД ВЕЛПАСЛАЛ

Тамхәтл ма Игорь Юрьевич Шульгин яем олаңаң хәншлум. Лўв 25 ол Горки вошн (хәнты ширн Йилдуп вошн) вәлты рыбозавод, Асов кәртәң хўд вўты та́хийн рәпитл. Лўв хәнты рәтәң эвәлт йил – Тарасовәт па Шульгинәт – дыв йистелн Послаң Ай Ас хуца ям хўд велпәсләты хуятәт вәсәт. Хәнты пух Ямал мўв питәрн вәлты Илья кәрт хуца енмәс. Айтелн аңшәсел па яйл пелы вантман ши вера вәнләс. Лўв Евдокия Константиновна аңкел давәрт ләд пура елпийн сема питәс, ай пура вўш эвәлт давәрт рәпата вантәс. 4-мит класс етшуптумад юпийн хўд вўты неңа рәпитты питәс.

Вән хуятәт Игорь па

Стас ай пухәң пәты немасыя хот пўңәлн Ас пусл хуца холпәт омәссәт. Айдыева аршәк омәсты питсы. Ашкола етшуптумад юпийн Игорь имухты хўд велпәсләты питәс. Ин яңкем щос мәр иса холпәт нух вантәл: алаң сахәт 5 щос вўш эвәлт 15 щос вәнты.

Ин рәпатайл олаңаң щиты путәртәл:

– Мет ар хўд – лўңаң па тәд тови пурайн вәдләл. Ям арат ол юхды нуви Ас хўдәт велты аң рәхты вер олаңаң поступсы етәс, ширн ин сорт, панне, ев, мевты, лар па па хўдәт катәлдўв. Тәп ши хўд велпәслуман ищи план тәрматыйдум. Ин Горковской хўд завод хуца ищи ар нўша вәл, тәп щәта велум хўд пәты ям тын мәды, мосты пурайн холпәт, бензин па тылаш вух сухуптады. Нәмәслум, хуцы елды щәта верәт яма мәнты питләт. Тәнял ши хўд ләшәтты та́хи 85 ода йис.

Ин лўв Шульгин рәт Илья кәртәң аңкел па яйл

Илья кәрт

пида вәл. Лўв Станислав яйл пида йилдуп хотәт, певәлты хот омсәс. Лўң пурайн турн сәвәрләт, вантә, мис па дов тайләт.

Тәп и нўша олаңаң яем лупәс, вантә, худна имеңа аң йис. Эвет ашкола юпийн вән вошәта вәндтыйлды мәнләт па щәта ши хәшләт. «Мўң, кәртәң хә хуятлўва ими вейтты – шит вән нўша. Эвет кәртәтн вәлты аң ләңхаләт. Тәп мўң, вантә, хәнты мир йис вәлупсы па верәт елды тәлўв», – яем лупәс.

Ям арат ол юхды Игорь Шульгин Ямал мўв хўваттыйн мет ар хўд велпәсләс, олаңмит та́хия нух питәс, шит пәты «Буран» пәсты әхәлн мойләсы па вән ишәкты непек холумтәс. Ям ар ол вешката рәпитмал пәты лўв арсыр ишәкты непекәт тайл.

Яемпахўдвелпәсләты ёх, елды ищиты ар хўд велпәсләты, вантә, ши эвәлт верум епләң детут әнтә тәп Россия мўвмир ләл, па хон пеләк мўвәтн вәлты мир ищи сәмәңа тайләт. Нын рәпатаен – шеңк давәрт, шит пәты тумтака вәлаты!

Людмила ШУЛЬГИНА

Хутыса Россия хуваттыин мўвāt давāлты питсыйт

Вөньдман тайты мў-вāt-йиңкāt – щитвулаң тāхет, щиты мўң тәр-мев давāлман тайлўв.

Йис пурайн мир сыстам йиңк пида лорāt, хурамāң репāt, вән юхāt, ар войт вәлүм па щāта хурамāң лыптāt енмүм тāхет давāлман тайсāt, щи тāхет дыв емāңа альщийдсāt. Әхāt VI-VII нәпātнā-нāн «заповедник» тāхет тывсāt. Щāта вой велты āн рāхās. Щи пурайн йис непекātн хāншман вәс, хуты Киевской княжества тāхетн ар заповедник вәс.

1638-мит одн поступсийн хāншсы, давāлман тайты тāхетн хāннехәя яңхты āн рāхл, щāта хўл, вой ведпāсдāты, мав пирум тайты āн рāхл. Щи хуятāt,

Тәрүм дор емāң сем пай

хуйтат щи поступсы āн хәлāнтман щив мāнлāt, щи юпийн щаврāмдыйт.

1703-мит одн Пётр I вәнтāн давāлты тāхет пāты ар унтас тәс. Щи пурайн непекāн хāншты питсы, муйсār муртāң юхāt енүмдāt, муй арат тухлаң вой вәл. Лўв иса хуятāта партās вәнт юхāt шадитман тайты.

Россия мўвн 1916-мит одн Байкал дор хонāңāн давāлман тайты тāхи Баргузинский немпи олāңмит государственной заповедника альщāсы. Әхāt олātн аршāк мўв шадитман тайты тāхет тывсāt. Зауралье мўвн Кондо-Сосьвинской немпи тāхи версы.

Вулаң Отечественной далъ юпийн лупсы, хуты Советской Союзāн па мўвāt пида ванāн вәдты заповедникātн шпионāt па диверсантāt хāнемийдман вәсāt. Щи пурайн 128 заповедника вәлүм тāхи вәс. 1950-мит одн 108 тāхи нух вўсы, па щи тāхетн енмүм юхāt ид севārсыйт.

Тәп 1985-мит одн па щи хурамāң мўвāt давāлман тайты питсыйт. Интām Россия мўвев дуваттыин 102 государственной заповедник па 39 национальной парк вәл.

Округев мўвāt-йиңкāt давāлты верāt тәты департамент айкел хāнты ясāңа тулмащтās Надежда НОВЬЮХОВА

Мўвев-йиңкев нух вантты вер олāңāн

Ёмвош округ мўв шеңк хурамāң, тāта ар тāхет яма давāлман тайдыйт. Шуши мирāt культура ищи хурамāң. Приполярный Урал мўв-авāt пелды вантман хāннехә сāmāл әмщā йил. Югра – щит щимāщ хурамāң тāхи, па мўвātн щи хурасāt āн па шивалāлāн. Тāта 80 ол юхлы мўвāt-йиңкāt тәса давāлты питсыйт.

Вантэ, йис пурайн щи мўвн шуши әх вәсāt, дыв хурамāң тāхет емāңа тайсāt. Щи емāң тāхетн немүлт верты āн рāхās, щив тәп щāртāң әх яңхты щир тайсāt. Щиты мир тәрүм, войт, āня лыптāt давāлсāt.

1929-мит одн Югра мўвевн Кондо-Сосьвинской олāңмит заповедник пўншсы, щит 800 щурās гектар мўв дуваттыя вәс. Щит версы, дәдн муртāң войт давāлты, дәдн мўң мўвевн ар вой ат вәс, арсыр хурамāң āня лыптāt ат енүмсāt. Щи

тāхийн 44 нем вәнт вой вәс, 158 нем – тухлаң вой. Мет вулаңа щāта йиңк вой па нюхās тайсийнāн. Щи пурайн щāта 300-кем йиңк вой лўңātсы. Нюхās ищи ар вәс. 1951-мит одн щи давāлты тāхи лāп тәхāрсы.

1971-митолвўш эвāлт мўң мўвевн па щи мўв-авāt нух вантты питсыйт, щи пурайн 13 щимāщ тāхи пўншсы. 1995-мит олвўш эвāлт мўң мўвевн природной паркāt па йиңк-нөрмāң тāхет вердыйт, щи пурайн хәлүм природной парк,

Катра лупасāt

кāt йиңк-нөрмāң тāхи, няд заказник, няд окружной памятник пўншсы.

Мосл лупты, интām Ёмвош округ дуваттыин 24 тāхи давāлман тайды. Щиты тәрмев сыстама йил, аршāк вой па хўл

мўң мўвевн, йиңкевн вәдты питл.

Округев мўвāt-йиңкāt давāлты верāt тәты департамент айкел хāнты ясāңа тулмащтās Надежда РАГИМОВА

III-мит нарэсьяха верты хара 2016-мит он лыпат тыдашн ханты арят ариты па нарэсты хэ пида вэйтанта сум, щит Пуднава́т вош эва́лт Валентин Валерьевич Вальгамов. Ши вер «Развитие культуры и туризма в Ханты-Мансийском автономном округе – Югре на 2014-2020 годы» постпусы па «Диалог национальных культур» вер вўра́н лэщатыйдсы. Ши пурайн ма лўв пидада рэпатыйд па велупсэд ола́нн путартсум. Лўв айдат хуят, 1985-мит он сема питас, тэса рэт яснэл, арят па йис верат вэлдэ.

«Ма рут мирэм культура яма тайтыя па ед хайтыя рупитдам. Пуднава́т вошна щимаш хоят шимд, хойтат рут мирэл культура нōх аламла́т. Ханты ариты-якты тахайт Пуднава́т вош еша тайд. Щита ханты ариет аридыйт. Нарэсьяхан ётты от, дōнэдтап вандтыты хоят шимд», – лупас Валентин.

– Уща удаты, ханум ёх па ханум нэңат! Ма нэме Валентин Валерьевич Вальгамов. Ма аридам ма яснемна, ханты ясәнна аридам. Еша охалд, саран, ур ясәнна аридам, щалта хоран ёх па хатань ширна аридам.

Ма Пуднава́т вошна уддам. Щита ма ариты па якты хотна рупитдам, нэмд «Окружной центр национальной

В.В. Вальгамов

Ханты арят арийл

культуры». Кашан хатд щита каш харат питлат. Ма кашан порайна аридам, якдам, нарэсьяхна ётдам. Ту-хал порайна хатань ясәнна Сабантуй еманхатд питыйл, щита па аридам. Щалта йис якты-ариты хар Пуднава́т вошна ул, щита ханты арят аридам. Кашан тал финно-угорской мират уйтантыты хатлат сўс порайна питлат, ищи аридам. Тунял ма удмуртат ар уталдысам па финно-угорской уйтантопсайн арисам.

Па вошна ариты ищи янхлўв. Интам Ёмвоша ёхатсам, щалта опем ёхтас, имем аныти па имем ащи ёхатсәнна. Там вошна нарэсьяхат верты утыщилдам. Катра нарэсьях хорпи дон тўсайм. Щит ялап нарэсьяхан кўран вой дон пōнты мосд. Мōл-хатлматм вертотверты хотя ёхатсам, куша нэңат ясталат: «Анта нарэсьяхан верты мосд,

ныньюх верты мосд». Ма ясталам: «Ныньюх па нарэсьяхн верты мосд». Ма там йис нарэсьях тайдам, Гаврил Кунин верас, карты струнайт тайд. Яма нарэсьяхем лурыйл. Хун катра ширна нарэсьях вердам, па ширна сыйл сащты питл, катра хорпи.

Ма Овкурт элты уталдысам, ашколаем етшасам, щалта армияна солтата служитсам. Овкурт вошна рупата антōм. Ма 2006-мит талн ащем апщи хоша Пуднава́т воша мятсам, щит Татьяна Ивановна Вальгамова, икед ширна Енова. Пуднава́т вошна удты хашсам па ариты, якты хотна рупитты питсам.

Удты хот тайлам. Мет сыры рупата элты миём хот тайсам. Кашан хатд куша хотя ох ёх хоша янхсам. Законодательное собрание нэмōп куша хотн па хот урәнна пōтартасам. И нэ Москва

вошна шōши мир искусствайта нётты таха тайд. Лув Пуднава́т воша хотат ортты тахая нэпек ханшас, дудн хотн ат масайм. Кат тал янхсам, ялап хотн масайм.

Ма ими па няврэм тайлам. Имем ханты, лув ёнтал, тыйл па сак каратл. Ма Шаня мўв элты, щаня пōтар сыйна пōтартдам. Лўв Катравош элты ул, приуральской пōтар сый тайд. Щит Пуднава́т вош элты ваншак, 30-кем километра арат. Пōхем Мирон нэмд, опра́щем нэмн масайм. Мирон Петрович Вальгамов опра́щем ус, лўв вўды хот шавитас. Похем хōдна ай, тал мōлтаса йис. Ханты ширна еша пōтартал, та па юва яснат уйтал.

Ма ай порайна ан арисам, катра ханты арят еманхатлатн, якты-ариты харатна, Вōрна хатлатна худдисам. Щалта «Ван рутат» каш хар Муши вошна ус, щита па арят худдисам. Армия юпина щит мосматас, хун рупитты питсам. Ма ун анытем яма йис верат уйтас. Ай порайна яма нумдам, лўв иса щит урәнна пōтартас. Ма лўв пилалн кашан хатд рут ясәнна пōтартысам. Лўв манэм пōтартты уталдылас.

Ин Ёмвош мўвн удты мира мойлōпса ясән китты ланхалайм: уй па хўв нупат, щалта ям рупата, ям нōмас таятн! Ояна, пища́на, йиса́на па нупта́на удаты. Тумтак кўр, тумтак ёш па тумтака удаты!

Реональда ОЛЬЗИНА

Ханты ясанг (Хантыйское слово) №17 (3461), 8.09.2016

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных
и внешних связей Ханты-
Мансийского автономного
округа – Югры

Редакция

Главный редактор –
Решетникова Р.Г.
Телефон (3467)33-36-82

Заместитель главного
редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467)33-24-02

Ответственный секретарь –
Рагимов Н.В.
Телефон (3467)33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г. Ханты-Мансийск,
ул. Комсомольская, 31
тел./факс (3467)33-17-52
E-mail: luima@ugracom.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ООО «Новости Югры-
Производство» г. Сургут,
ул. Маяковского 14.

Подписано в печать:

по графику 8.09.2016 г.
в 9.00.; фактически
8.09.2016 г. в 9.00.
Индексы **04393, 54393**
Тираж **2210** экз. Заказ **1832**
Цена свободная

Газета зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере
связи, информационных

технологий и массовых
коммуникаций по
Тюменской области, ХМАО-
Югре и ЯНАО. Свидетельство
о регистрации ПИ №ТУ 72-
00796 от 23 января 2013г.

Мнение авторов
публикаций не
обязательно отражает точку
зрения
редакции.